

КИРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ІМ. В. ВИННИЧЕНКА

На правах рукопису

ГОРСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ОВОЛОДІННЯ
МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ПЕДАГОГІЧНОЮ ТЕХНІКОЮ

~~13.00.01~~ – теорія та історія педагогіки

13.00.04 – Професійна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Кіровоград – 1997

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Черкаському
ницького.

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, професор
Омелянко Віталій Лукич

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Бутенко Володимир Григорович;

кандидат педагогічних наук, доцент
Абрамчя Володимир Цолакович

Провідна установа - Київський державний педагогічний
університет ім.М.Драгоманова

Захист відбудеться "16" травня 1997 року о "12⁰⁰" годині
на засіданні спеціалізованої Вченої ради К-13.02.01 у Кіровоградському
державному педагогічному інституті ім.В.К.Винниченка
за адресою: 316050, м.Кіровоград, вул.Шевченка, 1, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Кіровоградського
державного педагогічного інституту ім.В.К.Винниченка.

Автореферат розіслано "15" квітня 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої Вченої ради

В.В.Радул

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми формування в учителів знань, умінь та навичок педагогічної техніки зумовлюється необхідністю підвищення їх професіоналізму та педагогічної майстерності як важливої передумови підвищення ефективності навчально-виховного процесу і реформування національної школи в Україні.

Аналіз діяльності молодих вчителів початкових класів свідчить про недостатній рівень сформованості педагогічної техніки випускників педвузів, що є суттєвим бар'єром на шляху становлення їх майстерності та професіоналізму. У процесі традиційної вузівської підготовки майбутні вчителі позбавлені можливості оволодіти надійними основами педагогічної техніки, особливо ж з орієнтацією на учнів певного віку. Як показала практика, вміннями і навичками педагогічної техніки вчителі-початківці оволодівають самостійно впродовж чотирьох-п'яти років, шляхом спроб та помилок, наслідуючи досвід інших. Виконане нами дослідження є певним кроком по забезпеченню системності в озброєнні майбутніх учителів початкових класів основами педагогічної техніки з урахуванням специфіки організації навчально-виховного процесу учнів молодшого шкільного віку.

У психолого-педагогічних дослідженнях педагогічна техніка вивчається як складне, багатоаспектне явище, суть якого можна розкрити тільки у контексті системного підходу. Зокрема, зміст категорії «педагогічна техніка» та її структура частково розкриті у роботах Г.І.Баланюка, М.В.Верба, В.Г.Куценка, В.М.Коротова; місце і функції педагогічної техніки як компоненту педагогічної майстерності визначені І.А.Зязюном, Н.М.Тарасевич, Ю.І.Турчаніною, Ю.Л.Львовою, В.Ц.Абрамяном та ін.

Важливим науковим джерелом нашого дослідження стали розробки вчених з проблем діяльності педагога (Н.В.Кузьміна, Д.Ф.Ніколенко, В.О.Сластьонін, О.І.Щербаков); педагогічного спілкування (О.О.Леонтьєв, А.Б.Добрович, В.А.Кан-Калик, Г.В.Дьяконов, Т.С.Яценко); особливостей взаємодії та взаємостосунків у системі «вчитель-учень» (Н.П.Анікеєва, Л.Ю.Гордін, Н.Д.Дьоміна, Я.Л.Коломенський, І.В.Страхов, М.П.Шульц); педагогічного такту (І.В.Страхов, І.О.Синиця, Д.Ф.Самуйленков, Т.М.Бондаревська); формування педагогічної техніки (І.А.Зязюн, Н.М.Тарасевич, Ю.І.Турчанінова, С.Б.Єлканов, В.А.Кан-Калик, А.В.Мудрик, Н.Є.Щуркова, В.Ц.Абрамян). Ці та інші дослідження заклали певні теоретико-практичні основи для подальших наукових пошуків у галузі педагогічної техніки, зокрема розробки технологій формування знань, умінь та навичок педагогічної техніки в системі професійної підготовки майбутніх учителів у педвузах з урахуванням

специфіки їх професійної діяльності з учнями різних вікових груп.

Актуальність, практична значущість даної проблеми, її недостатня теоретико-практична розробка і обумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування педагогічної техніки вчителів початкових класів у системі професійної підготовки.

Предметом дослідження є шляхи та засоби оволодіння педагогічною технікою студентами педагогічного факультету.

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації системи вправ, спрямованих на забезпечення високого рівня оволодіння педагогічною технікою майбутніми вчителями початкових класів; у визначенні шляхів та ефективних засобів, що впливають на процес оволодіння педагогічною технікою студентами педагогічного факультету.

В основу даного дослідження було покладено такі **гіпотетичні припущення**:

Особливості організації навчально-виховного процесу в початковій школі та вікові особливості учнів молодшого шкільного віку обумовлюють специфічність прояву педагогічної техніки вчителів початкової школи.

Рівень сформованості педагогічної техніки студентів залежить від форми організації навчального процесу, методів та засобів підготовки спеціалістів, що відповідають змісту педагогічної діяльності.

Адекватна спрямованість змісту навчання та активна діяльність суб'єкта є головними шляхами формування педагогічної техніки майбутніх вчителів початкових класів, що стає можливим за умови використання спеціально організованої системи засобів тренінгового характеру, педагогічної практики, прийомів самовдосконалення та залучення формуючого потенціалу міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін програми підготовки спеціалістів даного профілю.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези були визначені основні **завдання** нашого дослідження:

1. Провести історичний та теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

2. Визначити зміст та структурні компоненти педагогічної техніки вчителя початкових класів, обґрунтувати їх специфіку.

3. Розробити критерії та методiku визначення рівнів оволодіння педагогічною технікою студентами педагогічного факультету.

4. Визначити шляхи та розробити систему вправ, спрямовану на формування педагогічної техніки і оволодіння нею майбутніми вчителями

початкових класів.

Вирішення поставлених завдань, перевірку гіпотетичних припущень було здійснено за допомогою застосування таких основних методів дослідження: історико-логічного, системно-структурного аналізу та творчого осмислення наукової літератури; методів збору та систематизації інформації (анкетування, тестування, бесіди); педагогічного експерименту; спостереження та аналізу особливостей використання вчителями і студентами компонентів педагогічної техніки у навчально-виховному процесі та ін.

Відповідно до завдань дослідження була розроблена методика педагогічного експерименту, що включала констатуючу, формуючу та контрольну частини. У процесі його проведення використовувався певний комплекс психолого-педагогічних методів: констатуючий експеримент – педагогічне спостереження, метод експертних оцінок, анкетування з метою визначення початкового рівня педагогічної техніки студентів педагогічного факультету, створення теоретичної моделі процесу оволодіння педагогічною технікою майбутніми вчителями початкових класів; формуючий експеримент, що включав організацію навчання студентів та формування у них педагогічної техніки за допомогою впровадження активних методів навчання (відібрану систему вправ, проведення рольових ігор, елементів тренінгу, розв'язання ситуативних педагогічних задач тощо).

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення про обумовлюючий вплив активної діяльності та спілкування на розвиток і формування психічних та соціальних якостей особистості (С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, Г.С.Костюк), теорія педагогічної діяльності (А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, Н.В.Кузьміна, О.І.Щербаков), наукові основи педагогіки вищої школи (А.М.Алексюк, С.І.Архангельський, О.А.Абдулліна, І.І.Кобиляцький, О.Г.Мороз, П.М.Щербань), теоретичні основи використання активних методів навчання (П.М.Щербань, Т.С.Яценко, Л.О.Петровська, Ю.М.Ємельянов).

Дослідження проводились на базі Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. В.Винниченка та Черкаського державного університету ім. Б. Хмельницького. В експерименті брали участь студенти педагогічного факультету.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні специфіки педагогічної техніки вчителів початкових класів, її структури та шляхів формування; специфіки оволодіння педагогічною технікою студентами педфаку; розробці та апробації критеріїв визначення рівнів володіння педагогічною технікою студентів педагогічних факультетів та вчителів початкових класів;

обґрунтування принципу системності оволодіння компонентами педтехніки в структурі професійної підготовки вчителів у педвузі та шляхом самоосвіти.

Теоретична значимість дослідження полягає у розкритті цілісного розуміння поняття «педагогічна техніка», її місця і функції у структурі педагогічної майстерності, професійному становленні вчителя та теоретичному обґрунтуванні шляхів і засобів формування педагогічної техніки вчителів початкових класів.

Практичне значення дослідження вбачаємо в експериментальному доведенні ефективності теоретично обґрунтованої системи формування педагогічної техніки студентів педфаку та розробці методичних рекомендацій по вдосконаленню педагогічної техніки вчителів початкових класів, що сприятиме підвищенню рівня практичної підготовки майбутніх фахівців та ефективності організації і проведення навчально-виховного процесу з учнями молодшого шкільного віку.

Надійність та вірогідність результатів дослідження і основних висновків дисертаційної роботи забезпечувались науковим обґрунтуванням вихідних положень дослідження, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки, результатами експериментальної перевірки розроблених положень та рекомендацій, обробкою даних за допомогою методів математичної статистики.

Дослідження проводились за такими етапами:

1. Теоретичний, що полягав у вивченні та аналізі літератури з проблем педагогічної техніки, її розвитку та становлення в теорії і практичній діяльності вчителів (1991-1993 рр.).

2. Планування та розробка послідовності дослідження, добір адекватних методів та створення теоретичної моделі процесу оволодіння педагогічною технікою студентами педфаку (1994 р.).

3. Констатуюче дослідження рівнів володіння студентами і вчителями компонентами педагогічної техніки (1994 р.).

4. Формуючий експеримент, спрямований на організацію системи роботи студентів по оволодінню знаннями, умінями і навичками педагогічної техніки (1994-1995 рр.).

5. Аналіз і узагальнення результатів експериментальної роботи, моделювання системи педагогічної діяльності викладачів педвузів по озброєнню майбутніх вчителів початкових класів умінями в галузі педагогічної техніки (1995-1996 р.р.).

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалась

протягом 1991-1996 років шляхом публікацій науково-педагогічних та методичних праць, участі у науково-практичних конференціях у Кіровоградському педагогічному інституті (1991-1995 рр.), Київському педагогічному університеті (1992 р.), Черкаському університеті (1995 р.), Тернопільському педінституті (1996 р.), шляхом підготовки спеціальних програм з педагогічної техніки для студентів педагогічних факультетів, розробки системи занять з їх методичним обґрунтуванням для викладачів, студентів, вчителів початкових класів у Кіровоградському педагогічному інституті ім. В.Винниченка, Кіровоградському інституті післядипломної освіти вчителів.

Результати дослідження висвітлено у 7 публікаціях.

На захист вносяться:

1. Визначення педагогічної техніки як складного інтегрального утворення, що містить ряд взаємопов'язаних компонентів, які забезпечують комунікативну, організаційну, конструктивну та гностичну діяльність учителя.

2. Особливості прояву педагогічної техніки вчителів початкових класів, що обумовлюються рівнем анатомо-фізіологічного і соціально-психологічного розвитку учнів молодшого шкільного віку та специфікою організації навчально-виховного процесу в початковій школі.

3. Результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на обґрунтування системи діяльності педвузів по формуванню знань, умінь і навичок педагогічної техніки вчителів початкових класів.

4. Зміст, форми, засоби та методи формування у майбутніх учителів початкових класів знань, умінь і навичок у галузі педагогічної техніки.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність даної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, сформульовано гіпотезу, розкрито теоретико-методологічні основи, вказано методи та етапи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичну та практичну значущість роботи, виділено положення, що вносяться на захист.

У першому розділі «Теоретичний аналіз поняття педагогічної техніки» висвітлено історичний аспект становлення поняття педагогічної техніки вчителя в історії розвитку педагогічної науки, визначені взаємозв'язки між поняттями «педагогічна діяльність», «педагогічна майстерність», «педагогічна

техніка» та «педагогічна технологія», розкрито суть і структуру понять «педагогічна майстерність» та «педагогічна техніка», виділено особливості педагогічної техніки вчителів початкових класів.

Педагогічна техніка як окреме педагогічне явище стала об'єктом спеціального наукового дослідження порівняно недавно, але думки, присвячені цій проблемі, згадуються вже у працях педагогів-класиків. На важливість володіння окремими її компонентами вказували Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, А.Дістервег, К.Д.Ушинський. У їх працях ми знаходимо перші зародки теоретичної та практичної розробки основ педагогічної техніки, таких її компонентів, як досконале володіння технікою мовлення, вмінням рухатись, володіти мімікою та жестами, слідкувати за своїм зовнішнім виглядом, розподіляти увагу під час проведення уроку, здатність вчителя до саморегуляції, вміння входити у рольові позиції.

Поняття «педагогічна техніка» було введено у науковий обіг на початку ХХ-го століття. Найсуттєвіший внесок у розробку питань що до педагогічної техніки зробив український педагог А.С.Макаренко. Він теоретично обґрунтував та розкрив сутність поняття педагогічної техніки, виділив її структурні компоненти, дав їм певну характеристику. Велике значення для подальшої розробки питань педагогічної техніки мали роботи В.О.Сухомлинського.

З'ясування сучасної точки зору на зміст поняття педагогічної техніки спричинило аналіз феноменології таких явищ, як «педагогічна діяльність», «педагогічна майстерність», «педагогічна техніка» та «педагогічна технологія». Відсутність єдиного підходу до визначення цих понять викликало необхідність проведення аналізу різноманітних точок зору на існуючу проблему.

Загальним, базовим для вказаних понять є, на нашу думку, педагогічна діяльність як система педагогічних дій, спрямованих на досягнення навчально-виховних задач (Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін). Дотримуючись діяльнісного підходу в розумінні суті педагогічної майстерності, її можна визначити як високий рівень педагогічної діяльності в цілому та кожного з її структурних компонентів зокрема, що дозволяє педагогу забезпечити оптимальні умови протікання навчально-виховного процесу і досягти його ефективних результатів (Н.В.Кузьміна, М.І.Дяченко, Л.О.Кандибович).

У структурі педагогічної майстерності В.М.Миндикану виділяє п'ять взаємопов'язаних компонентів: гуманістичну спрямованість особистості, професійні знання, педагогічні здібності, педагогічну техніку та педагогічну технологію. Ми вважаємо, що такий підхід відповідає загальній структурі

педагогічної діяльності, яка включає орієнтувальну (мотиваційно-цільову), виконавську (операційну) та контрольну частини. Операційний склад педагогічної діяльності може розглядатись як педагогічна техніка.

Аналіз різноманітних підходів до поняття «педагогічна техніка» (Ю.П.Азаров, М.А.Верб, В.Г.Куценко, Н.М.Тарасевич, О.В.Лосавіо, О.М.Головенко, В.М.Миндикану, П.В.Галахова, В.Ц.Абрамян, Ю.І.Турчанинова, О.Г.Мороз, В.М.Коротов та ін.) дав змогу зробити узагальнення щодо теоретичного змісту даного поняття. По-перше, під педагогічною технікою слід розуміти систему певних умінь і навичок, якими вчитель повинен досконало володіти, бо саме вони забезпечують операційно-дійовий компонент педагогічної діяльності. По-друге, спрямованість педагогічної техніки полягає у встановленні ефективної взаємодії між учителем і учнем у процесі педагогічного спілкування. По-третє, педагогічна техніка забезпечує реалізацію всіх структурних компонентів педагогічної діяльності, тому відповідно до її структури, ми вважаємо правомірним виділення на рівні з комунікативною технікою (Ю.І.Турчанинова, В.Ц.Абрамян) і організаційної, конструктивної та гностичної її частини.

Структура педагогічної техніки складається з таких взаємозв'язаних компонентів: 1) культура зовнішнього вигляду вчителя (одяг, макіяж, прикраси, зачіска, постава, хода); 2) культура та техніка мовлення (дихання, постановка голосу, дикція, темп та ритм мовлення, інтонаційна забарвленість, грамотність побудови); 3) невербальні засоби спілкування (міміка, пантоміміка, особливо жести, погляд, посмішка тощо); 4) уміння в галузі саморегуляції (вміння знімати м'язове напруження, хвилювання, керувати емоційним станом, здатність до самоконтролю, самовладання, витримки); 5) уміння викликати творче самопочуття та створювати творчу атмосферу на уроці; 6) педагогічна увага та спостережливість учителя; 7) творча уява вчителя; 8) уміння в галузі соціальної перцепції (вміння за зовнішніми ознаками зрозуміти внутрішній стан дитини); 9) розвиток емпатії (вміння співпереживати, стати на позицію іншого); 10) відчуття темпу та ритму в педагогічних діях; 11) забезпечення емоційного тону навчально-виховної роботи, уміння впливати на почуття та емоції учнів; 12) уміння та навички педагогічного спілкування (дотримання оптимального тону, стилю педагогічного спілкування, володіння педагогічним тактом); 13) володіння засобами комунікативного впливу на свідомість та підсвідомість вихованців; 14) елементи акторських та режисерських умінь у педагогічній діяльності; 15) уміння вчителя раціонально організувати власну діяльність та діяльність учнів, дотримуватись технології підготовки до уроку; 16) уміння

використовувати наочні та технічні засоби навчання; 17) техніка роботи на дошці; 18) уміння вести шкільну документацію.

Визначені уміння і навички у структурі педагогічної діяльності складають інтегральне утворення, що виступає передумовою і способом реалізації педагогічної технології.

Під педагогічною технологією ми розуміємо заздалегідь спроектовану систему використання прийомів та методів, певну послідовність операцій, що втілюються вчителем у практику і спрямовані на досягнення максимальних результатів у навчально-виховному процесі. В основу визначення покладено теоретичні розробки М.Ж.Арстанова, В.П.Безпалька, О.М.Головенка, І.С.Дмитрика, В.І.Євдокимова, О.Г.Мороза, П.І.Підкасистого, Ю.І.Турчанінової, Ж.С.Хайдарова, В.Є.Храпова).

Високий рівень володіння компонентами педагогічної техніки та досконале володіння педагогічною технологією зумовлюють успішний прояв педагогічної майстерності вчителя.

Важливим аспектом дослідження є визначення місця і ролі педагогічної техніки у праці вчителя початкових класів, з'ясування особливостей прояву умінь і навичок педагогічної техніки у процесі організації навчально-виховної роботи школярів молодшого віку.

Особливості педагогічної діяльності вчителя початкових класів і техніки як її структурного компоненту, обумовлюються віковими особливостями учнів молодшого шкільного віку та відсутністю предметної спеціалізації у початковій ланці, тому якісна своєрідність педагогічної техніки вчителя початкових класів притаманна кожному з її компонентів.

Оскільки характерною властивістю молодших школярів є висока чутливість до зовнішніх впливів, а наслідування і навіюваність виступають головними механізмами формування особистості дітей цього віку, саме це і зумовлює особливості діяльності вчителя початкових класів як еталона ідентифікації. Об'єктами наслідування дітей є зовнішні характеристики вчителя (одяг, зачіска, прикраси, манера рухатись, міміка та жести); його мовлення, що виступає зразком для наслідування і вимагає від учителя досконалого володіння лексикою, семантикою, стилістикою, дотримання вимог культури та виразності мовлення; стиль спілкування та ставлення до оточуючих. Безоцінне ставлення учнів початкових класів до вчителя, некритичне сприймання його образу, абсолютний авторитет є додатковими факторами наслідування вчителя.

Міміка та пантоміміка для вчителя початкових класів теж набувають особливого значення у зв'язку з необхідністю під час організації педагогічного

спілкування налагодити тактильний контакт з учнем, використати прийоми фасилітативного впливу.

Вчителеві початкових класів необхідно досконало володіти й артистичними вміннями, оскільки йому постійно доводиться перевтілюватись у різноманітні образи під час виразного читання, використання іграшок чи казкових героїв, які допомагають активізувати увагу учнів, викликати їх інтерес до навчальної діяльності, здійснювати опосередковані виховні впливи, організовувати ігрову діяльність молодших школярів.

Учитель початкових класів зобов'язаний постійно створювати позитивний емоційний фон, який сприяє не лише кращому оволодінню учнями знаннями, а й забезпечує їх соціально-психічний розвиток.

Високий рівень емпатії та сензитивності допомагає йому своєчасно зафіксувати зміни у поведінці молодшого школяра, поставити себе на місце дитини, зрозуміти її проблеми.

Особливості розвитку психіки учнів молодшого шкільного віку обумовлюють і специфіку прояву таких компонентів педагогічної техніки вчителя початкових класів як увага, уява, емоційність та темп проведення уроку, прояв конструктивної та організаторської техніки вчителя.

Виділення особливостей прояву педагогічної техніки вчителів початкових класів дозволило визначити шляхи формування педагогічної техніки студентів педфаку та розробити методiku і програму формуючого експерименту.

У другому розділі «Формування педагогічної техніки студентів педагогічного факультету» теоретично обґрунтовується методика дослідження, подається експериментальна програма формування педагогічної техніки студентів, проводиться аналіз початкового рівня розвитку компонентів педагогічної техніки студентів педфаку та описуються результати її формування.

Проведена нами експериментальна робота складалась із трьох взаємопов'язаних етапів: перший спрямований на визначення актуального (початкового) рівня розвитку компонентів педагогічної техніки студентів; другий направлений на формування умінь і навичок педагогічної техніки, апробацію вправ та прийомів експериментальної програми; і заключний (контрольний) етап, що проводився з метою діагностики рівня розвитку компонентів педагогічної техніки після завершення формуючого експерименту.

Організації експерименту передував підготовчий етап, що полягав у розробці та апробації діагностичної методики визначення рівня розвитку педагогічної техніки та створенні експериментальної програми формування

педагогічної техніки студентів у процесі вузівського навчання.

Робота над методикою включала, по-перше, виділення із загальної структури педагогічної техніки базових інтегральних компонентів, що мають найяскравіший прояв у роботі вчителя початкових класів. До них належать: 1) зовнішній вигляд педагога; 2) уміння в галузі саморегуляції (уміння знімати м'язові напруження, стримувати себе, керувати емоційним станом, уміння керувати власним тілом – постава, хода, міміка та пантоміміка); 3) педагогічна увага; 4) педагогічна уява; 5) техніка мовлення; 6) відчуття темпоритму педагогічної дії та створення відповідної емоційної атмосфери; 7) уміння в галузі акторської діяльності. По-друге – створення шкали визначення рівнів сформованості умінь і навичок педагогічної техніки студентів, за основу якої була взята семирівнева шкала, розроблена В.М. Миндикану, що є оптимальною для забезпечення надійності та вірогідності вимірювання.

Заміри рівнів розвитку умінь і навичок педагогічної техніки здійснювались за допомогою методу експертних оцінок. Вірогідність та об'єктивність одержаних даних забезпечувалась залученням необхідної кількості експертів та обробкою отриманих даних за допомогою t-критерія Стьюдента.

Створення теоретичної моделі процесу оволодіння педагогічною технікою студентами педфаку спричинило розробку експериментальної програми курсу «Основи педагогічної техніки вчителів початкових класів», яка враховувала специфіку педагогічної діяльності вчителів початкових класів, була спрямована на формування виконавчої частини педагогічної діяльності і передбачала комплексну роботу над усіма виділеними компонентами педагогічної техніки.

Дана експериментальна програма розрахована на 108 годин, 20 з яких виділено на опрацювання основних теоретичних положень, необхідних для засвоєння курсу, а решта спрямована на формування умінь та навичок педагогічної техніки вчителя початкових класів за допомогою впровадження комплексу активних методів, зокрема тренінгових занять, використання системи вправ, проведення рольових ігор, моделювання педагогічних ситуацій, мікророзкладання, розв'язання педагогічних задач тощо. Запропоновані у програмі лабораторні заняття призначені для відпрацювання умінь і навичок педагогічної техніки, головними з яких є уміння володіти собою та керувати емоційним станом, засвоєння техніки аутогенного тренування, відпрацювання мімічних та пантомімічних навичок, уміння рухатись і слідкувати за власною поведінкою, розвиток умінь і навичок у галузі соціальної перцепції, педагогічної уваги та уяви, володіння мовними уміннями і навичками та елементами акторської техніки. Невід'ємною частиною цих занять є

оволодіння студентами технікою педагогічного спілкування, формування комунікативних умінь, відпрацювання техніки навіювання та переконування, техніки організаторської діяльності.

З метою з'ясування початкового рівня розвитку умінь і навичок педагогічної техніки студентів педагогічного факультету та підтвердження ефективності запропонованих нами методик, на базі Кіровоградського державного педагогічного інституту ім.В.Винниченка була організована експериментальна перевірка висунутих гіпотетичних припущень. Контингент учасників дослідження включав дві групи студентів третього курсу спеціальності «початкове навчання», загальною кількістю 47 осіб, що становили експериментальну групу, а також дві контрольні групи третьокурників, спеціальностей «початкове навчання та хореографія» (група А), і «початкове навчання та образотворче мистецтво» (група В) по 20 і 19 осіб відповідно.

Апробація розробленої методики та визначення початкового рівня розвитку умінь і навичок педагогічної техніки студентів педфаку проводились як пілотажний зріз у формі конкурсу педагогічної майстерності. Аналіз одержаних результатів виявив, що жоден із студентів не показав максимально високого, низького та дуже низького рівнів розвитку умінь і навичок педагогічної техніки. Дані показників розподілились тільки між рівнями «високий», «вище середнього», «середній» та «нижче середнього». Відсутність низького рівня прояву педагогічної техніки обумовлена тим, що сама система навчання у педагогічному вузі імпліцитно сприяє формуванню елементів педагогічної техніки, які пов'язані з умінями володіти голосом, триматись перед аудиторією, привертати до себе увагу й інше, та забезпечує прояв і подальший розвиток педагогічних здібностей студентів.

Результати заміру виявили недостатній рівень розвитку у студентів як експериментальної, так і контрольних груп майже всіх умінь педагогічної техніки, зокрема: умінь у галузі саморегуляції, володінні мімічною та пантомімічною виразністю, технікою мовлення, педагогічною увагою та увагою. Найчисленнішу групу практично за всіма компонентами педагогічної техніки склали студенти з вище середнього та середнім рівнями їх прояву.

У період виконання студентами завдань педагогічної практики, до початку якої вони опанували третину експериментального курсу, ми провели повторний замір рівня сформованості умінь педагогічної техніки за вже апробованою методикою. Оскільки умови проведення дослідження суттєво змінились (забір проводився під час проведення студентами уроків та позакласних заходів), отримані дані у порівнянні з результатами пілотажного

заміру виявили певні відмінності у рівні володіння педагогічними уміннями і навичками. Але обробка показників за t-критерієм Стьюдента майже за всіма компонентами педагогічної техніки показала незначущість зафіксованих змін, що дає підставу вважати дану методику валідною, а результати повторного заміру визначити як початковий рівень. Дані констатуючого експерименту наведені в таблиці № 1.

Мета контрольного етапу експериментального дослідження полягала у перевірці ефективності формуючого впливу та дієвості запропонованої нами системи вправ формування педагогічної техніки та роботи за експериментальною програмою.

Фіксація рівнів сформованості компонентів педагогічної техніки відбувалась під час випускної педагогічної практики, коли роботу по опануванню курсу «Основи педагогічної техніки вчителя початкових класів» було завершено. Обробка емпіричного матеріалу виявила значні зміни у рівні сформованості всіх без винятку компонентів педагогічної техніки, які відбулись у результаті впровадження запропонованої нами програми в експериментальних групах. Порівняльні дані результатів констатуючого і контрольного експериментів подано у таблиці №1.

Так, в умінні дотримуватись норм зовнішнього вигляду вчителя, кількість студентів експериментальної групи з високим рівнем зросла з 19,2% до 38,3%, а з середнім зменшилась з 21,3% до 4,3% за рахунок підвищення загального рівня володіння даним компонентом.

Значними виявились зміни і в рівні сформованості умінь і навичок саморегуляції. Більше 90% студентів покращили свої результати: вищий рівень – 14,9% замість 4,3%, вище середнього – 76,6% замість 59,5%.

Позитивні зміни у розвитку саморегуляції студентів вплинули і на характер володіння технікою мовлення. За результатами експертних оцінок рівень умінь у галузі техніки мовлення покращився у 65% студентів експериментальної групи. Високим рівнем оволоділи 27,6% порівнюючи з 10,6%, рівнем вище середнього – 68,1%, що у порівнянні з попереднім показником свідчить про збільшення кількості студентів за даним рівнем на 15 відсотків.

Найвищих результатів досягли студенти експериментальної групи і у розвитку педагогічної уваги. Відсоток студентів з високим рівнем розвитку з 6,3% зріс до 29,8%, з вище середнім рівнем – поповнився 12,8 відсотками і склав 57,5% у порівнянні з 44,7%.

Набагато вищий рівень зафіксований експертами і у володінні студентами експериментальної групи педагогічною увагою. У цілому за цим компонентом результати покращили 72,4% студентів даної групи. З 4,3%, за попереднім

Порівняльні дані формуючого експерименту
(Дані подано у відсотках)

	Групи Рівні	Експерим. гр.		Контр гр. А		Контр гр. В	
		поч.	ост.	поч.	ост.	поч.	ост.
техніки зовнішн. вигляд	високий	19,2	38,3	10	25	5,3	21,0
	вище середн.	59,5	57,4	65	60	52,6	63,2
	середній	21,3	4,3	25	15	42,1	15,8
	нижче середн.	-	-	-	-	-	-
техніки саморе- гуляція	високий	4,3	14,9	10	25	-	10,5
	вище середн.	59,5	76,6	75	65	36,8	47,4
	середній	36,2	8,5	15	10	57,9	42,1
	нижче середн.	-	-	-	-	5,3	-
педагогічні техніка мовлен.	високий	10,6	27,6	10	25	5,3	15,8
	вище середн.	53,2	68,1	55	60	36,8	47,4
	середній	36,2	4,3	35	15	52,6	36,8
	нижче середн.	-	-	-	-	5,3	-
педагог. увага	високий	4,3	34,0	-	10	5,3	15,8
	вище середн.	51,0	57,5	35	40	21,0	36,8
	середній	40,4	8,5	60	50	68,4	47,4
	нижче середн.	4,3	-	5	-	5,3	-
педагог. увага	високий	6,3	29,8	-	15	-	10,5
	вище середн.	44,7	57,5	35	45	42,1	52,7
	середній	44,7	12,7	55	35	52,6	36,8
	нижче середн.	4,3	-	10	5	5,3	-
темпа емоційн.	високий	6,4	21,3	10	25	5,3	15,8
	вище середн.	42,6	66,0	65	60	31,5	47,4
	середній	51,0	12,7	25	15	57,9	36,8
	нижче середн.	-	-	-	-	5,3	-
артистич. уміння	високий	4,3	25,6	20	35	-	15,8
	вище середн.	53,2	63,8	55	50	36,8	42,1
	середній	40,4	10,6	25	15	52,6	36,8
	нижче середн.	2,1	-	-	-	10,6	5,3

Умовні позначки: поч. – початковий (констатуючий) замір;
ост. – остаточний (контрольний).

заміром, високого рівня володіння даних умінь досягли 34% студентів, а з середнім їх залишилось всього 8,5% у порівнянні з 40,4% попереднього заміру.

Певні зрушення відбулись і в оволодінні студентами таким компонентом педагогічної техніки як темп та емоційність. Результати остаточного заміру свідчать про значне збільшення кількості студентів з високим (на 14,9%) та вище середнього (на 23,4%) рівня володіння уміннями у галузі темпу та емоційності забезпечення навчально-виховного процесу.

У значної кількості студентів покращився також рівень володіння артистичними уміннями. У цілому, майже у 64% студентів експериментальної групи по даному показнику вдосконалився рівень володіння уміннями і навичками артистизму педагогічної діяльності. Покращили свої результати 29,8% студентів, що володіли середнім рівнем розвитку артистичних умінь і навичок – з 40,4% попереднього заміру їх залишилось 10,6%. У групі з вище середнього рівнем кількість студентів зросла на 10,6% і склала 63,8% у порівнянні з 53,2%. Показник високого рівня з 4,3% зріс до 25,6%.

Аналіз результатів початкового заміру (перша практика) та результатів остаточного (друга практика), що здійснювався після проведення формуючого експерименту, проведення порівняльного аналізу емпіричних даних дозволили прослідкувати динаміку зростання умінь педагогічної техніки у студентів педфаку. По всіх без винятку компонентах педагогічної техніки студенти як експериментальної, так і контрольних груп продемонстрували значно вищі показники. Порівняльний аналіз результатів формуючого експерименту виявив більш значущі зрушення у показниках студентів експериментальної групи, що підтверджує ефективність запропонованої нами методики формування педагогічної техніки. Математична перевірка рівня значущості відмінностей між показниками початкового та остаточного замірів за t-критерієм Стьюдента виявила їх значущість лише в експериментальній групі (значення t від 2,94 до 5,45).

З метою підвищення надійності та вірогідності результатів формуючого експерименту нами був проведений контрольний зріз фіксації рівнів розвитку педагогічної техніки у групи вчителів початкових класів зі стажем роботи до трьох років.

Найвищі результати, як і передбачалось, практично за всіма показниками (крім компонентів «зовнішній вигляд» та «артистичні уміння») виявили вчителі початкових класів. Більшість з них проявили високий та вище середнього рівні володіння уміннями педагогічної техніки. Порівняння результатів остаточного заміру в експериментальній групі та показників володіння педагогічною технікою вчителів за t-критерієм Стьюдента підтвердили незначущість

відмінності між ними на рівні довірчої вірогідності $\alpha=0,05$ (при t кр. 2,00, t -критерій дорівнював від 0,3 до 1,7). Виходячи з відсутності статистично значущої відмінності між даними експериментальної групи студентів та групи вчителів ми зробили висновок про достатній рівень підготовки студентів експериментальної групи до виконання завдань педагогічної діяльності у галузі розвитку педагогічної техніки.

У третьому розділі «Шляхи оволодіння студентами основами педагогічної техніки у вузі» розкривається методика проведення формуючого експерименту, характеризуються основні принципи та методичне забезпечення проведення педагогічного тренінгу для студентів педагогічного факультету, розкриваються основні шляхи та засоби формування педагогічної техніки майбутніх вчителів початкової школи.

Експериментальний пошук ефективних шляхів і засобів формування педагогічної техніки майбутніх вчителів початкових класів спричинив розробку та впровадження тренінгових занять, методика організації та проведення яких широко відображена у дослідженнях Ю.І.Турчанінової, Ю.М.Ємелянова, Є.С.Кузьміна, С.І.Макшанова, Н.Ю.Хрящевої, Т.С.Яценко, В.Ц.Абрамяна, та застосування їх у межах курсу «Основи педагогічної техніки вчителя початкових класів».

Тренінг по формуванню вмінь і навичок педагогічної техніки був організований на базі експериментальної групи. Заняття проводились під керівництвом викладача у підгрупах, кількість студентів у яких не перевищувала 12-15 осіб. Ефективність його організації та проведення були обумовлені дотриманням певних принципів:

-**активності**, що передбачає обов'язкову участь всіх учасників у запропонованих вправах, оскільки тільки активна участь кожного може забезпечити формування відповідних умінь і навичок;

-**свободи**, який вимагає під час комплектації тренінгових груп враховувати індивідуальні нахили студентів, їх міжособистісні стосунки, що дозволило студентам під час тренінгу почувати себе вільно, забезпечило налагодження доброзичливих стосунків між учасниками, допомогло створити атмосферу взаєморозуміння, довіри та відкритості;

-**партнерського взаєморозуміння**, при реалізації якого враховувались інтереси всіх учасників групи, їх почуття та емоції, що дозволило студентам під час тренінгу вести себе невимушено, не соромитись, не сковувати свої дії думками про те, як його сприймають оточуючі у тій чи іншій ролі, як оцінюють його поведінку;

-**самопізнання**, який сприяє виявленню та усвідомленню в процесі тренінга

кожним з учасників особистісних якостей, надавав можливості перевірити власні сили, реалізувати свій потенціал.

Дотримання вказаних принципів допомогло створити сприятливі умови для проведення роботи у тренінгових групах, забезпечило швидке включення студентів у різноманітні види діяльності, легкість входження у рольові позиції під час проведення ігор та моделювання педагогічних ситуацій, збагатило їх власний досвід відпрацьованими прийомами роботи, допомогло ефективно оволодіти вміннями і навичками педагогічної техніки.

Під педагогічним тренінгом у даному випадку ми розумієм певну систему вправ, що сприяє збагаченню студентів педагогічними вміннями, навичками та забезпечує розвиток їх здібностей.

Спеціальна організація та проведення тренінгу педагогічної техніки сприяла становленню у студентів умінь у галузі саморегуляції, формуванню мімічної та пантомімічної виразності, вміння рухатись, виробленню перцептивних умінь, удосконаленню емпатії та сензитивності, розвитку професійної уваги та уяви, навичок техніки мовлення, педагогічного спілкування.

У процесі формування педагогічної техніки вчителя початкових класів важливе місце відводилось проведенню різноманітних рольових ігор, моделюванню педагогічного процесу, розв'язанню педагогічних задач тощо. Участь студентів у рольових іграх та у процесі моделювання професійної діяльності вчителя забезпечила вдосконалення навичок педагогічного спілкування, сприяло розвитку комунікативної техніки, допомогло оволодіти прийомами педагогічного впливу на вихованців, сформувати вміння швидко орієнтуватись та передбачати результати розв'язання складних педагогічних ситуацій, удосконалити організаційні вміння і навички.

Аналіз педагогічних ситуацій та розв'язання педагогічних задач сприяло розвитку логічного мислення, педагогічної інтуїції, виробленню чутливості до педагогічних явищ. Завдяки розв'язанню педагогічних задач та вибору різноманітних варіантів їх вирішення збагачувався власний досвід студентів, накопичувався комплекс «апробованих» педагогічних прийомів.

У процесі моделювання навчально-виховного процесу в учасників тренінгу розвинулись навички діалогічного та монологічного мовлення, вдосконалилась педагогічна інтуїція, педагогічна уява, підвищився рівень самоконтролю та саморегуляції, студенти оволоділи прийомами організації молодших школярів на уроці, вмінням користуватись різноманітними засобами навчання.

Проведена нами дослідницька робота виявила і те, що формування умінь і навичок педагогічної техніки можливе лише за умов використання всієї

системи підготовки майбутніх вчителів на факультеті. Раціональне використання змісту дисциплін, що вивчаються на педагогічному факультеті, встановлення міжпредметних зв'язків дає можливість у процесі їх опанування формувати всі компоненти педагогічної техніки студентів.

Провідна роль у цьому процесі належить дисциплінам філологічного циклу, що сприяють розвитку мовлення студентів, формуванню умінь і навичок культури та техніки мовлення, виробленню навичок каліграфічного письма. Оволодінню уміннями і навичками виразного читання та елементами акторських умінь сприяють курси «Виразне читання», «Дитяча література» та методик викладання певних дисциплін.

Значний внесок у розвиток умінь і навичок педагогічної техніки студентів педфаку надають заняття з методики організації у початкових класах лялькового театру, на яких студенти опановують техніку керування лялькою, вдосконалюють уміння знімати м'язові затиски, уміння саморегуляції, техніку «входження в роль», техніку мовлення, розвивають творчу уяву та імпровізаційні уміння.

Під час опанування педагогічних дисциплін та методик викладання предметів студенти залучаються до проведення рольових ігор, елементів мікровикладання, що сприяє вдосконаленню уміння режисури навчально-виховного процесу, педагогічного передбачення, формуванню навичок роботи з наочністю та технічними засобами навчання, відпрацюванню техніки проведення ігрової діяльності учнів.

Можливість краще пізнати себе, з'ясувати індивідуальні особливості власних психічних процесів (уваги, уяви, спостереження, мислення, пам'яті), усвідомити особливості розвитку психіки молодого школяра надає вивчення студентами загальної та вікової психології.

Проведення публічних конкурсів інсценізованих казок, вистав лялькового театру, педагогічних КВК, конкурсів педагогічної майстерності у великій мірі сприяє формуванню у студентів умінь впевнено відчувати себе перед аудиторією, швидко реагувати на подразники, відчувати темпоритм, дає можливість перевірити власну готовність до професійної діяльності.

Одним із ефективних шляхів формування педагогічної техніки майбутніх учителів початкових класів є проведення цілеспрямованої роботи у період педагогічної практики. Саме під час самостійного проведення навчально-виховної роботи студенти можуть перевірити власні можливості, побачити свої недоліки, виявити рівень сформованості умінь і навичок, набутих під час виконання завдань тренінгу. Реальні умови школи, безпосереднє спілкування з учнями сприяє подальшому вдосконаленню педагогічної техніки.

Уміння педагогічної техніки можуть вдосконалюватись лише при умові активності студента як суб'єкта діяльності, що найяскравіше виявляється у самовихованні. Самовиховання як специфічна форма розвитку педагогічної техніки студентів здійснюється як у період проходження педагогічної практики, так і під час проведення тренінгових занять під керівництвом досвідчених викладачів.

Самооцінка рівнів володіння компонентами педагогічної техніки, що відображається в індивідуальних картках студентів та щодениках самовиховання, дозволяє їм самостійно фіксувати динаміку розвитку умінь і навичок педагогічної техніки під час опанування тренінгу та в процесі проходження практики.

Тільки спеціальний тренінг та правильна організація навчально-виховного процесу у педагогічному вузі, проведення цілеспрямованої роботи під час педагогічних практик та організація самовиховання студентів можуть забезпечити досягнення ними необхідного рівня сформованості умінь і навичок педагогічної техніки майбутніх вчителів початкових класів.

У закінченні підводяться підсумки теоретичного та експериментального дослідження, накреслюються перспективи подальшого вивчення проблеми.

Результати проведеного дослідження підтвердили висунуті гіпотетичні припущення та дали можливість зробити такі висновки:

1. Проблема теоретичних основ педагогічної техніки має свій початок у наукових працях видатних педагогів XVI-XVII ст. Уже у цей період розвитку педагогічної науки було проаналізовано особливості професійної діяльності вчителів, виділено ті головні уміння і навички, якими повинен володіти педагог для забезпечення ефективності навчально-виховної роботи.

2. Педагогічна техніка стає об'єктом послідовного і цілеспрямованого наукового вивчення на початку XX-го століття і розглядається у педагогічній теорії як сукупність раціональних умінь, прийомів та засобів, доцільна організація поведінки педагога, що спрямовані на реалізацію завдань навчально-виховної роботи, організацію ефективної взаємодії з учнями.

3. Педагогічна техніка є складовим інтегральним утворенням, що містить конструктивний, організаційний, комунікативний та гностичний компоненти. У свою чергу, педагогічна техніка включається у структуру більш широкого за обсягом поняття «педагогічна діяльність», складає операційно-дійовий компонент та забезпечує реалізацію її на рівні педагогічної майстерності.

4. Зміст і структура педагогічної техніки визначаються функціональними обов'язками педагога в залежності від його фаху. У структурі педагогічної техніки слід визначити такі взаємозв'язані компоненти: культуру зовнішнього

вигляду, техніку мовлення, невербальні засоби спілкування, володіння своїм тілом, педагогічну увагу та спостережливість, творчу уяву, уміння в галузі саморегуляції і соціальної перцепції, емпатії, спілкування, володіння засобами комунікативного впливу, забезпечення темпоритму та емоційності проведення навчально-виховного процесу, елементи акторських і режисерських умінь, уміння організації професійної діяльності, дидактичні вміння (користуватись засобами навчання) та ін.

5. Оволодіння компонентами педагогічної техніки зумовлюється, окрім загальнопедагогічних засад, особливостями навчально-виховної роботи з учнями певного віку. Тому в системі підготовки вчителів початкових класів чільне місце має займати врахування особливостей анатоμο-фізіологічного і соціально-психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку. З урахуванням цих факторів і розроблена програма підготовки майбутніх учителів початкових класів з основ педагогічної техніки.

6. Ефективність оволодіння майбутніми вчителями початкових класів знаннями, уміннями і навичками педагогічної техніки забезпечується систематичною та цілеспрямованою навчально-виховною роботою із студентами впродовж усіх років навчання. З цією метою розроблена спеціальна програма лекційно-практичного курсу «Основи педагогічної техніки вчителя початкових класів» з елементами специфічних вправ, компонентів тренінгу, індивідуальних та групових завдань.

7. Поряд з цим, шляхами формування умінь і навичок педагогічної техніки майбутніх учителів початкових класів є цілеспрямована організація всієї навчально-виховної роботи у вузі, встановлення міжпредметних зв'язків у процесі вивчення фахових дисциплін і методик їх викладання, активне включення студентів у практичну діяльність у період проходження педагогічної практики та організація і керівництво процесом самовиховання студентів.

8. Визначення особливостей прояву педагогічної техніки вчителів початкових класів дозволило розробити критерії та методику визначення рівня володіння майбутніми вчителями компонентами педагогічної техніки на різних етапах навчання у педвузі.

Проблема оволодіння майбутніми вчителями початкових класів знаннями, уміннями і навичками педагогічної техніки не вичерпується проведеним дослідженням. Перспективи подальшої роботи у дослідженні даної проблеми вбачаються у розробці таких напрямків: розробки та вдосконалення діагностичних методик щодо поетапного визначення рівня сформованості компонентів педагогічної техніки; удосконалення системи діагностики та формування умінь і навичок педтехніки, зокрема розвитку творчої уяви,

антиципації, перцепції та емпатії, розробки й обґрунтування системної програми удосконалення компонентів педтехніки учителів початкових класів у процесі післядипломної освіти.

Основний зміст дослідження відображений у таких публікаціях:

1. Орієнтація учнів класу з профільним навчанням на оволодіння професією вчителя // Теоретичні проблеми навчально-виховного процесу вищої та середньої школи: Тези науково-практичної конференції молодих вчених.-Кіровоград, 1991.- С.18-21.

2. Формування професійної спрямованості учнів класу з профільним навчанням // Соціально-психологічні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя: Тези доповідей і повідомлень міжвузівської науково-практичної конференції.-Київ, 1992.- С.336-337.

3. Педагогічна технологія як форма організації діяльності вчителя // Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.-Ч.ІІІ-Кіровоград, 1993.-С.135-137.

4. Становлення поняття педагогічної техніки вчителя в історії розвитку педагогічної науки // Сучасні проблеми вищої педагогічної та середньої загальноосвітньої школи: Збірник наукових статей.-Кіровоград, 1995.- С.46-59.

5. Теоретичний аналіз поняття педагогічної техніки // Сучасні проблеми навчально-виховного процесу вищої та середньої школи: Матеріали доповідей науково-практичної конференції докторантів і аспірантів інституту.-Кіровоград, 1995.- С. 29-30.

6. Формування педагогічної техніки майбутніх учителів початкових класів // Інтеграція науки у систему підготовки учителів: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції молодих викладачів та аспірантів: В 2-ч.-Ч.1.- Черкаси, 1995.- С.101-103.

7. Особливості педагогічної техніки вчителя початкових класів // Сучасна початкова школа: проблеми, пошуки, знахідки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.-Ч.ІІ.- Тернопіль, 1996.- С.124-125.

ANNOTATION

Ye.A.Gorskaya, Ways and Means of Mastering Teaching Techniques by Future Primary School Teachers.

The dissertation searches for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences,

speciality № 13.00.01 – Theory and History of Pedagogics.

Kirovograd State Pedagogical Institute named after V. Vinnichenko. Kirovograd, Ukraine, 1997.

The dissertation maintains the results of theoretical and experimental research work on effective ways and means of mastering by future primary school teachers their professional skills. It states teaching training as the basic way of reaching a high proficiency level.

The thesis gives a thorough analysis of the essence and interrelation of three major notions – teaching proficiency, teaching techniques and teaching technology, distinguishing the peculiarities of primary school teaching techniques.

АННОТАЦИЯ

Горская Е.А. «Пути и средства овладения будущими учителями начальных классов педагогической техникой».

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики.

Кировоградский государственный педагогический институт им. В.Винниченко. Кировоград, 1997 год.

Защищаются результаты теоретического и экспериментального исследования в результате которого установлены эффективные пути и средства овладения умениями и навыками педагогической техники будущими учителями начальных классов, основным из которых является педагогический тренинг. В работе проанализирована сущность и установлена взаимосвязь понятий «педагогическое мастерство», «педагогическая техника», «педагогическая технология»; выделены особенности педагогической техники учителей начальных классов.

Ключові слова: педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, педагогічна техніка, педагогічна техніка вчителя початкових класів.

Е.А. Горская

435584

AB 37.533

Підписано до друку 10.04.1997р. Формат 1/16.
Друк. арк. 1. Віддруковано у РВЦ
КДПУ ім. В. Винниченка.
Зам. 38. Тираж 100.